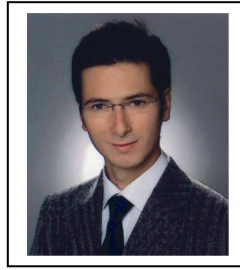

Doç. Dr.
Mehmet Gençtürk

Yrd. Doç. Dr.
Adnan Kalkan

Arş. Gör. Ali
Murat Alparşlan

Küresel Krizin İmalat Sektöründeki Etkisi ve İhracat Ağırlıklı Doğaltaş/Mermer Sektöründe Bir İnceleme

Doç. Dr. Mehmet GENÇTÜRK
Yrd. Doç. Dr. Adnan KALKAN
Arş. Gör. Ali Murat ALPARŞLAN

Mehmet Akif Ersoy Üniv.
Bucak Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Y.O.

Özet

Bilindiği üzere dünyanın ekonomik anlamda küresel bir köy haline gelmesi ile birlikte, bu düzenin yönlendiricileri olan ülkelerde meydana gelen ekonomik dalgalanmalar, yine bu ülkelerin finansal akış sağladıkları ülkelerde belki de çok daha fazla şiddetle hissedilmektedir. Ayrıca, gittikçe gelişen, büyüyen ve uluslararası ekonomi ile bütünleşen ülke ekonomileri günümüzde yaşanan küresel finansal kriz gibi durgunluk dönemlerini çok daha sık yaşamakta ve etkilerini yüksek seviyelerde hissetmektedir. Dünya üzerinde 2008 yılından başlayan ve gelişen krizin, büyümesi ve gelişmesi ihracata ve yabancı kaynağa dayalı Türkiye gibi bir ülkenin imalat sektöründe olumsuz etkilere sebep olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada Türkiye’de mermercilik sektöründe önemli bir paya sahip Burdur İli doğal taş/mermer imalatçıları, yaşanan krizin etkilerini sorgulamak ve krize karşı alınabilecek önlem ve gerçekleştirilebilecek hamleleri sorgulamaktır.

Anahtar Sözcükler: Küresel finansal kriz, kriz yönetimi, önlem ve hamleler.

JEL Sınıflaması: G010, D210, D290

Abstract (The Effect Of Global Financial Crisis On Manufacture Sector And A Survey On Based Exporting Fieldstonenaturel/Marmoreal Sector)

As a result of that world economy becomes a global village, the economic fluctuations; occurred in economy router country, is sensed with more intension in which country is supplied financial flow by router country. Furthermore at the present time, country economies; increasingly developing, enlarging and integrating with international economy more experiences and affected on high level in recession like global financial crisis. The crisis, appeared in 2008 and still rising in world economy cause widely effect in Turkey manufacturing economy based on exporting and foreign capital. In this paper, affects of living crisis, measure and attack against crisis is inquired on manufacturer of fieldstonenaturel /marmoreal sector in Burdur city.

Key Words: Global financial crisis, crisis management, measures and attacks.

JEL Classification: G010, D210, D290

1. Giriş

Finansal kriz genel olarak fiyat değerlerinin aşırı düşüş veya yükselişi, finansal

araçların başarısızlığı ve yabancı para piyasalarının, kur yapılarının veya borsa sistemlerinin bozulması gibi büyük çapta

düzensizlik, karışıklık olarak tanımlanabilmektedir. Bu düzensizlik hali reel ekonomiyi istihdam, üretim, satış gücü açısından ciddi ve sert bir şekilde etkilemekte, bunun yanında aile kurumu, işletmeler ve hatta devlet kurumları zorunluluklarını yerine getiremez, aciz bir konuma düşmektedir (Allen ve Snyder, 2009: 37). Finans alanında krizin bir diğer tanımı; açık ya da gizli bir şekilde spekülâtif saldırılar sonucunda ülke parasının değerinin hızla düşmesi, ülkenin uluslar arası rezervlerinde hızlı bir gerilemenin oluşması veya bu iki durumun aynı anda gelişmesidir (Malatya, 2000: 58-59). Ancak finansal krizlerin hepsi aynı niteliğe sahip değildirler. Literatürde incelediğimiz sınıflandırma da krizlerin üç farklı şekilde ortaya çıktığı belirtilmektedir. Birinci tip kriz; bankacılık sistemindeki yatırımcıların sebep olduğu likidite eksikliğinden kaynaklanmaktadır. İkinci tip kriz; ülke rezervlerinde ulusal veya yabancı paranın düşmesinden kaynaklanan ödemeler dengesi krizi olarak ifade edilir. Üçüncü tip kriz ise; fiyat ve paranın değerlerinin yatırımcılar tarafından şişirilerek veya düşürülerek yeniden değerlendirilmesi ile meydana gelen krizlerdir (Azevedo ve Terra, 2009: 142) .

Krizin ülkeden ülkeye etkileme derecesi, her ülkenin içinde bulunduğu şartlara göre farklı olacaktır. Ancak genel olarak etki derecesi bilinmemesine rağmen beklenen olumsuz gelişmeler, ihracat gelirlerinde azalma, cari işlemler dengesinde bozulma, yatırım ve büyüme oranlarının düşmesi, işsizlik oranlarının artması ve bu gelişmelere bağlı olarak oluşacak sosyal sorunlardır. Finansal krizin ekonomik aktiviteyi etkileme kanalları, parasal kanal, kredi kanalı, sermaye kanalı, banka sermaye kanalı, refah etkisi kanalı, belirsizlik kanalı ve döviz kuru oynaklığı kanalıdır (Furceri ve Mourougane, 2009:31-32).

Finansal krize neden olan faktörleri bütünsel bir yaklaşım ile ele aldığımızda, uygulamaya konulan politikaların ve yapılan işlemlerin en önemli olumsuz sonucunun risk algısını zayıflatması olduğunu görmekteyiz. Risk algısının zayıflaması, asimetrik bilgi problemi ve varlık fiyat balonunun oluşması sistemik riski kaçınılmaz kılmıştır. Olayların zinciri hem birbirini beslemiş hem de zincire yeni halkaların eklenmesine sebep olmuştur. Risk algısının zayıflaması yüksek kaldıraçlı işlemleri artırırken, temelde oluşan sistemik riski de büyütmüştür. Kriz faktörleri hem birbirini beslemiş hem de yeni sorunların oluşumuna sebep olup doğrudan krize yönlendiren finansal hızlandırıcı etkisi yaratmıştır (Varderi ve Dursun, 2009: 4).

Ülkemizdeki işletmelerin krizlere karşı kırılganlığını artıran sebeplerden en önemlisi, öz sermayelerinin yetersiz olması ve daha çok kısa süreli kaynaklar ile faaliyetlerini sürdürmeleridir. Özel işletmelerin mali yapıları güçlü olmayıp, büyük şirketlerde dahi ortalama öz sermayenin payı toplam kaynakların üçte biri dolayındadır. Kaldı ki bu firmalarda, öz sermayenin önemli bir kısmı da, yeniden değerlendirilme fonlarından oluşmaktadır. İşletmelerde mali yapısını zayıflatan diğer sebepler ise, kaynak kullanımında etkinlik ölçüsü olan alacak, stok, işletme sermayesi, varlık (aktif) devir hızlarının genellikle yavaş olmasıdır. Devir hızlarının yavaşlığı bir yandan kaynak gereksinimi artırırken, diğer yandan kârlılık üzerinde de olumsuz etki oluşturmaktadır (Aşıkoğlu ve Ögel, 2006: 9).

2. Türkiye’de Yakın Tarihte Yaşanan Krizler

Türkiye’de krizler, öteki ülkeler için yapılan görgül çalışmalarda da vurgulandığı gibi, yükselen ekonomik konjonktür-

de kısa vadeli spekülâtif borçlanmaya dayanan bankacılık sisteminin kırılgan yapısı ve uygulanan iktisat politikalarına güvensizlikten kaynaklanan para ikamesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu da demektir ki, hızlı ekonomik büyüme ve kırılgan bankacılık sistemiyle istikrarsız hale gelen Türk ekonomisi, bekleyişlerdeki en küçük bir kötüleşmeyle finansal bir krizin içine yuvarlanmaktadır (Işık vd, 2004: 65-66).

Günümüzde küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan yeni yönelimler ekonomik krizleri artık çok daha büyük bir boyutta daha karmaşık ve daha yıkıcı etkiler yaratan bir olgu olarak yeniden şekillendirmiştir. Küreselleşme ile birlikte ülkeler arasındaki finansal sınırlar büyük ölçüde ortadan kalkarak para ve sermayenin serbest dolaşımı sağlanmıştır. Bu gelişmeler sonucunda son 20 yılda finansal krizler Dünya'nın gündemine çok sık gelmekte ve üzerine birçok araştırma yapılan bir alan durumundadır. (Aşıkoğlu ve Ögel, 2006: 16-17). Bunu gösteren bir istatistik verisi olarak; küreselleşme sürecini getirdiği bir sorun olarak görülebilen küresel finansal krizler 1980' den beri dünyada farklı ülkelerde 113 kez ortaya çıkmıştır (Kazgan, 2002: 2). Yakın tarih incelendiğinde 1994' den bu yana Türkiye 4 kez durgunluk dönemine (tünele) girmiştir. Bu gerçekleşen durgunluk (mali kriz) dönemlerinden çıkış süremiz ortalama 1 yıllık süreler kapsamında idi (Karaca,2009: 26). Bu krizlerden bahsetmek gerekirse, Nisan 1994 krizi; resmi kur ile serbest kur arasındaki farkın % 23' ü geçtiği, TL'nin 3 kez %14 oranında devalüe edildiği ve daha sonra dolar karşısında % 172 nominal olarak değer kaybına uğradığı, rezervlerin 7 milyar dolardan 3.3 milyar dolara düştüğü enflasyon oranlarının % 100lere varan artışlarının görüldüğü bir dönem olarak hatırlanmaktadır (Gençtürk, 2008: 19). Kasım 2000 krizi bir likidi-

te krizi hatta bir bankacılık krizi olarak ifade edilebilmiştir. Bu dönemdeki beklenen devalüasyon beklentisi yabancı fon yöneticilerini etkilemiş ve kredi ve fonlarını çekmeye başlamışlardır. Merkez bankası artan likidite ihtiyacına karşılık, IMF Programı kapsamında belirlenen döviz rezervlerini minimum seviyede tutmak ve parasal tabanı net dış varlıklardaki artış oranında yükseltmek hedefi uğruna piyasaya likidite vermemiştir. Bazı bankalara el konulmuş ve diğer bankaların da bu yöndeki kaygıları ile gecelik faizlerini çok yüksek oranlara yükseltmesine engel olunamamıştır (Güloğlu, 2002: 23-25). 2001 şubat krizine geldiğimizde ise Merkez Bankasının döviz rezervlerindeki azalış ve keskin borsa inişleri gerçekleşmiştir. Türk lirasının aşırı değerli tutulup ucuz döviz politikası durgunluğun ortaya çıkmasında diğer krizler ile ortak noktaları oluşturmuştur (Sönmez, 2001: 14-15). Bunun yanında, sürdürülemez kamu borç dinamikleri ve bankacılık sistemini zayıf yapısı ve son olarak da siyasi istikrarsızlık ve olumsuzluklar krizi oluşturan unsurlar olarak ifade edilebilir. Bu yaşanan 2001 krizi ile birlikte imalat sanayinin ortalama üretim verimliliği 1980 yılının verimlilik düzeyine gerilemiş, işsizlik oranı hızla yükselmeye devam etmiştir (Eyuboğlu, 2003: 36).

Türkiye'deki 1994 ve 2001 krizleri için finansal kriz kavramı yerine döviz krizi kavramını kullanmasıdır. Karabulut'a göre döviz krizlerinin temel nedeni, kriz öncesinde döviz kurlarının baskılayan ve böylece paranın aşırı değerlenmesine yol açan kur politikalarıdır. Ayrıca döviz krizi olasılığının bütçe açıklarındaki artışlar ile yükseleceği belirtilmiştir. Türkiye'de yaşanan bu krizlerin en temel özelliğinin, döviz kurunun baskılanmasıyla ortaya çıkan paradaki aşırı değerlenme olduğunu ileri sürmektedir. Mali disiplinin bozuk olmasının ve aşırı reel döviz kurunun Nisan 1994 ve Şubat 2001 finansal (döviz)

krizlerinin temel nedeni olduğu ileri sürülmektedir (KARABULUT, 2002: 23) .

3. Türkiye ve Dünya; 2008 Krizi

Yaşadığımız krizde ABD' de çürük ipotek krizi olarak finans sektöründe başlayıp ülkeler arası finansal ilişkiler sonucu yayılma eğilimi gösteren kriz kimi finans şirketlerinin batmasına veya batmaması için işçi çıkarmalara neden olmuştur. İşten çıkarılan işçiler yaşamlarını sürdürebilmek için, işten çıkarılma korkusunu büyük oranda hisseden çalışanlar tasarrufa yöneldiklerinden harcamalarını kısımlar; kısılan harcamalar şirketlerin satışlarını daha da düşürüp yeni işten çıkarmalara zemin hazırlamakta, bu kısır döngü de ekonomik bulanımın derinleşmesine sebep olmaktadır (Ertuna, 2009: 8). Kriz dünyayı birçok farklı şekilde farklı düzeylerde yeniden yapılandırmaktadır. Krizin bu etkileri küresel bazda konuşulmakta, ancak her ülkeye etkisi küresel anlamda benzerlik gösteremeyebilmektedir (Aalbers, 2009: 40).

Gelişmiş ve büyük ekonomik yapıya sahip ülkelerde başlayan finansal kriz, 2008 yılı Ekim ayından itibaren gelişmekte olan ülkeleri de etkilemeye başlamıştır. Öncelikle finansal çalkantı olarak adlandırılan durum bir süre sonra finansal krize dönüşmüş, daha sonra da reel sektör krizi haline gelmiştir. Türkiye'de yaşanan 1994 ve 2001 krizleri doğrudan mali sektörü etkilemiş olmasına rağmen, 2008 küresel krizi reel sektörü etkilemiştir ve etkilemeye devam etmektedir. Türkiye'de uygulanan politikaların bir sonucu olarak 2008 yılı basından itibaren iç pazar daralmaya başlamış, Kasım 2008'den sonra ise küresel krizin olumsuz etkileri yaşanmaya başlanmıştır (Nefis, 2009). Bu gelişmeler göz önüne alındığında 2009 yılında tüm dünya ekonomisinin bir durgunluğa gireceği herkesin öngördüğü bir durum haline

gelmiştir. Hem ABD ekonomisi, hem de AB ekonomisinde özellikle yüksek düzeyde hissedileceği tahmin edilmekteydi. Bu da ihracatın büyük bölümü AB ve ABD' ye olan Türkiye için oldukça olumsuz bir gelişme oldu. Bu durum hazır nakit paraya olan ulaşımın sınırlanmasına ve bankaların likidite sorunu yaşamalarına yol açtı (Alakbarov, 2008: 21). Bu sorunlar dünyadaki gelişen ve gelişmekte olan ülkelerin finansal yapılarını dinamo taşıması gibi yıkmaya başlamıştır (www.news.bbc.co.uk). Bu yıkım bankaların başarısızlığı ve iç piyasaya borç veremez hale gelmesi, ihracat kazançlarının talep ve kur etkisi ile azalması ve bu ülkeler arası finansal akış düzeninin bozulması kanalları ile gerçekleşmiştir (Naudé, 2009: 4).

Dünya ekonomisi şu anda ülkelerin büyük çoğunluğunu krizde olduğu yani bir tünelin içine yol aldığı bir süreçten geçiyor. IMF uzmanlarının yaptıkları bir araştırmaya göre şu anda yaşadığımız dâhil, son 50 yılda yaşanan kriz dönemlerinden en etkili olarak belirtilmiştir. Ancak literatürde çok net bilgiler olmasa da kabul edilen dünyadaki en ağır geçen 1930 krizi gibi bir krize benzer bir dönemin yaşanmasına pek ihtimal verilmemektedir. Ekonomik yapıya yön veren aktörler küresel krizin etkisi ile gelişen şu an yaşanan konjonktürü bir tünele benzetmekte ve Türkiye'nin içinde bulunduğu tünelin ucunda bir ışık görmekte ancak bu ışığın bir çıkış mı yoksa bir başka ve daha etkili bir kriz mi olduğu noktasında kaygı duymaktadırlar(Karaca, 2009: 26).

Yaşanan kriz birçok gelişmekte olan ülkenin büyüme ivmesinin yüksek olduğu bir dönemde gerçekleşmiştir. Bu ivmenin yüksekliği düşüşü engellemiştir. Böylece literatürün üstünde yoğun bir şekilde çalıştığı ancak uygulamada çok fazla yer bulamayan "risk yönetimi" olgusunun ne kadar önemli olduğu bir kez daha anlaşılmıştır. Bunun yanında küresel köy ola-

rak ifade edilen yeni ekonomi yapısı içerisinde, kriz dönemlerinde uluslar arası kurumların, birliklerin ve kredi sağlayıcıların oldukça önemli bir katalizör olduğu bir kez daha vurgulanmıştır (Naudé, 2009: 17).

İşletmelerin kriz dönemlerinde en önemli sorunları finansman kaynaklı olmaktadır. İşletmeler öz kaynaklarının yetersiz olduğu durumda dış kaynaklara yönelmekte, ancak gerek para gerekse sermaye piyasalarından gerektiği gibi yararlanma imkânına sahip olamamaktadır. Bu kapsamda yapılan bir araştırmaya göre kobi'lerin en önemli sorunları mevcut banka sisteminden borç kullanamama noktasındadır. Bunun yanında finansman sorunları öz kaynak yapısının yetersizliği, kredi temin etme zorluğu, kredi faizlerinin çok değişkenliği ve yük olması, ekonomik istikrarsızlığından dolayı yatırım girdi maliyetlerinin ve getirilerin tahmin edilmesindeki zorluk, dış pazarlara açılmaya veya ar-ge çalışmalarına yönelik bilgi ve finansman yetersizliği gibidir (Şamiloğlu, 2000: 54-59).

İmalat sanayinde faaliyet gösteren işletmeler üzerinde yapılan bir araştırmada iç kaynak yetersizliği ve önceden edinilmiş kaynaklarda da finansal esnekliğin sağlanamaması borçlanma üzerinde etkili olan faktörler olarak görülmüş ve finansman kararlarındaki yabancı kaynak bulma eğilimini oldukça azaltmıştır (Yücel, 2006: 148). Yapılan bir diğer araştırmaya göre kobilerin finansman sorunlarının çözümlerine yönelik uzun dönemdeki yaklaşımları ihracata ağırlık verilmesi ve sergi ve fuar çalışmalarına daha sık katılma şeklindedir. Bunun yanında işletmelerin büyük bir kısmı ürün çeşitlendirmesinin krizlere hazırlık için uygun bir strateji olduğunu düşünmektedirler (Çarıkçı vd, 2002: 238). Bir başka araştırmada ise İMKB'da işlem gören imalat işletmeleri üzerinde yapılan oran analizi sonucunda

bulunan değerlerin analiz edilmesi neticesinde, işletmelerin kriz sonrası dönemde, borçluluk oranlarında kriz öncesi döneme göre olumsuz yönde bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerin toplam varlıklarının finansmanında kriz sonrası dönemde kriz öncesi döneme göre yabancı kaynakların payını artırdıkları öz sermayenin payını ise düşürdükleri görülmektedir (Aşıkoğlu ve Ögel, 2006: 16-17). Bir diğer araştırmada 1992-2006 döneminde faaliyet gösteren 86 şirketin bilançolarının pasif yapıları incelenmiştir. 2000-2001 finansal kriz döneminde şirketlerin önceki dönemlere göre kısa vadeli yabancı kaynak kullanımını % 4,08 oranında, uzun vadeli yabancı kaynak kullanımını % 1,78 oranında artırdığı, öz kaynak kullanımını ise % 5,86 oranında azalttıkları belirtilmiştir (Gençtürk, 2008: 105).

İşletmeler krizlere ve krizlerin getirdiği değişimlere, müşterinin değişen tüketim davranışına uyabilmek adına kendi örgüt kültürlerine de uygun önlemler almak durumundadırlar. Bu kapsamda en çok bilinen ve uygulanan önlemler maliyeti düşürmek, üretimi kesmek, yatırımları azaltmak veya iptal etmek, farklı ve yabancı pazar girmek, bu pazarlara dâhil olabilmek ve niş pazar oluşturabilmek veya bulabilmek için farklı ve yeni ürün arayışları, farklı yatırım araç arayışları, verimliliği ve kaliteyi artırmak, borçları yeniden yapılandırmaktır. Bu önlemlerin satışları artıramadıktan sonra olumlu bir etkisi bulunmamaktadır (Köksal ve Özgül, 2007: 328).

2008 yılının ikinci yarısından günümüze kadar krizin yarattığı olumsuz sonuçları gidermek amacı ile dünya genelinde alınan tedbirler ile de örtüşen önlem paketleri hazırlanmıştır. Bu önlem paketlerinin hazırlanması ile amaçlananlar; ekonominin harekete geçirilmesi, azalan dış talep neticesinde ortaya çıkan likidite sorununun azaltılması, iç talebin artırılması,

ekonomik büyümenin sağlanması ve sürekli kılınması ve işsizlik sorununu giderilmesidir (Apak ve Yılmaz, 2009: 23). Önlem paketlerinin istenen etkiyi gösterebilmesi, işletmelerin krizlerden etkilenme düzeylerinin azaltılması, mümkünse krizin fırsata dönüştürülmesi; işletmelerin kriz dönemlerindeki etkilenme düzeylerini, yaşadıkları sıkıntıları ve hangi önlemleri aldıklarını bilmekle mümkün olacaktır. Bu amaçla; çalışmada Türkiye bej mermer rezervinin % 40' ına sahip olan, Burdur İli ihracatının % 50' sini gerçekleştiren doğal taş/mermer üreticilerinin son yaşanan küresel finansal krize karşı hangi önlemleri aldıkları, krizden hangi düzeyde etkilendikleri ve nasıl yönettikleri yüz yüze anket yöntemi ile belirlenmeye çalışılmıştır.

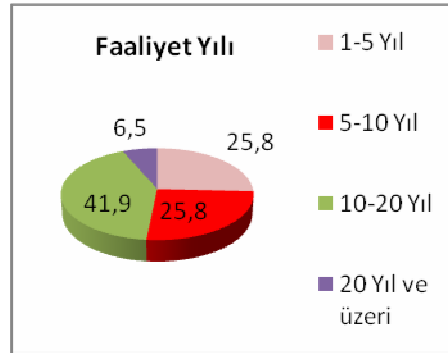
4. Uygulama

Çalışmamız Burdur İli sanayi yapısının ve ihracatının oldukça önemli bir payına sahip olan (yıllık ihracatı 80 milyon dolar)

doğal taş/mermercilik sektörü üzerinde gerçekleştirilmiştir. İlde, yaşanan finansal krizden sonra halen faaliyet gösteren toplam 31 mermer işletmesi ile yüz yüze görüşülmüş ve anket yöntemi ile veri toplanmıştır. Araştırmamızın amacı bu yörede, sanayi sektörüne büyük katkısı olduğu düşünülen mermer sektörünün, içinde bulunduğumuz, özellikle üretim ve sanayi sektörünü etkileyen küresel finansal krize karşı hangi önlem ve hamlelere önem verdiklerini, krizi yönetebilme düşüncelerini ve krizin etkilerini sorgulamaktır. Yüz yüze anket yolu ile yaptığımız bu saha çalışmasında, anketimizin ilk bölümünde işletmelerin faaliyet yılları, çalıştırdıkları kişi sayıları, finansman tercihleri ve ihracat yüzdeleri sorgulayan demografik sorular bulunmaktadır. Bu soruların cevapları aşağıdaki tablolarda da görüldüğü üzere şematize edilerek oranlar ile ifade edilmiştir.

4.1. Genel Demografik Sonuçlar

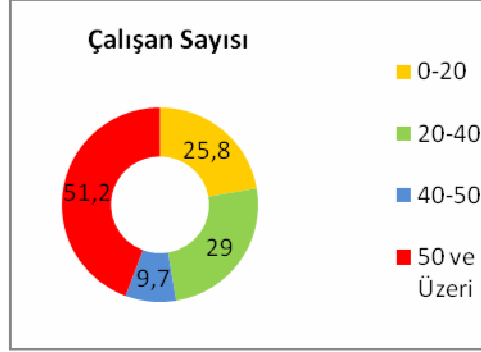
Tablo 1. İşletmelerin Faaliyet Yıllarına Göre Yüzde Dağılımı

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere faaliyet yılları 1-5 yıl arası süre olan işletmeler % 25,8, 5-10 yıl arası olanlar % 25,8, 10-20 yıl arası olanlar %41,9 ve son olarak 20 yıl üzeri olanlar % 6,5'dir. Buradan

anlaşılan genel çoğunluk 10- 20 yıl arası faaliyet göstermekte 20 ve üzeri süreler ile faaliyet gösteren köklü işletmelerin oranı ise %6,5 olduğu gözlenmektedir.

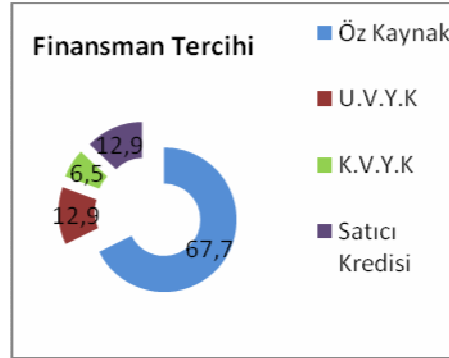
Tablo 2. İşletmelerin Çalışan Sayılarına Göre Yüzde Dağılımı

Yukarıdaki tabloda, çalışan sayıları dikkate alındığında işletmelerin yaklaşık %51,9'u 50 ve üzerinde, %25,8' i 0-20 arası, %29' u 20-40 arası, %9,7' si de 40-50 arası çalışan istihdam etmekte olduğu görülmektedir. Bu anlamda yöresel kalkınmaya sektör olarak önemli düzeyde katkı sağladığı bilinmektedir. Anket çalışmasının yüz yüze yöneticiler ile yapılmış olması,

istihdam ile ilgili farklı bilgilerin de alınmasına olanak sağlamıştır. Buradan söylenmek istenen özellikle yüksek istihdam sayılarına sahip işletmelerin bu dönemde işçi çıkardıkları, düşük istihdamlı işletmelerin aynı istihdam sayılarında direndikleri, işçilerini mağdur etmeme düşüncesinde oldukları belirlenmiştir.

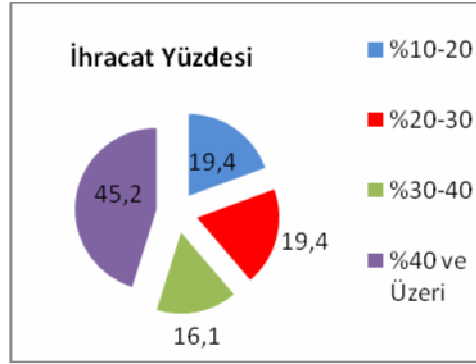
Tablo 3. İşletmelerin Finansman Tercihlerine Göre Yüzde Dağılımı

Finansman tercihleri incelendiğinde yukarıdaki grafikten de görüldüğü gibi büyük bir çoğunluğu olarak %67,7' si öz kaynakları ile kuruldukları, %12,9' u uzun vadeli yabancı kaynak, %12,9' u satıcı kredisi ve son olarak %6,5' i kısa vadeli yabancı kaynaklar ile finanse oldukları

görülmektedir. Bu anlamda yöneticilerin yabancı kaynak yönelimine özellikle kısa vadeli kaynağa yönelimleri düşük, bu anlamda da yabancı kaynakların riskine karşı duyarlı davrandıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 4. İşletmelerin Satış Cirolarındaki İhracat Yüzdelerine Göre Yüzde Dağılımları

Önemli bir ekonomik gösterge olan ihracat yüzdeleri incelendiğinde araştırma kapsamında önemli sayıda işletme olan %45,2'si satış cirolarının %40 ve üzerisini ihracat rakamlarının oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Diğerlerinin de %16,1' i %30-40 arası, %19,4' ü %20-30 arası, %19,4' ü de %20' nin aşağısında ihracat yaptıkları görülmektedir. Bu önemli bir oran olarak gözükmektedir. Yine araştırmamızın yüz yüze yapılmış olmasının sağlamış olduğu bir katkı olarak, ihracat oranlarının yüksek olduğu işletmelerin krizden daha hafif etkilendikleri, hatta diğer rakip işletmelerin zor duruma düşmesi ile diğer talepleri de üzerlerine çektikleri, çalışan bulma konusunda sıkıntı yaşamadıkları da yapılan görüşmelerde kaydedilmiştir.

4.2. İşletmelerin Krize Karşı Aldıkları Tedbirler ve Gerçekleştirdikleri Hamleler İle İlgili Sonuçlar

Çalışmamızda Burdur ili Bucak İlçesi dâhilindeki mermer işletmelerine bizzat gidilerek yapılan anket çalışmasında, onlara işletmelerinin krize karşı aldıkları önlemlerin ve krize karşı gerçekleştirebilecekleri hamlelerin kendileri için önem dereceleri sorulmuştur. Bu önem derecelerinin hangi oranda ve yönde anlamlı fark olup olmadığını görmek için T testi ya-

pılmıştır. 5' li likert ölçeğinin kullanıldığı araştırmada ölçekler; 1. *Oldukça önemsiz*, 2. *Önemsiz*, 3. *Kararsız*, 4. *Önemli*, 5. *Oldukça Önemli* şeklinde oluşturulmuştur. Bu açıklamalar göz önüne alındığında aşağıdaki tablo oluşmaktadır. Bu ölçekte orta nokta 3 olarak kabul edilmiştir.

İşletmelere sunulan anketler sonucunda krize karşı gerçekleştirebilecek hamleler sorulduğunda t değerleri ile birlikte sırasıyla, yeni ortak veya ittifak arayışı (-4,496), kısa vadeli kredi kullanımına yönelim (-4,313), ücret sisteminde sabit maaş yapısından değişken maaş sistemine yönelim (-3,230) ve işçi çıkarmak (-3,111) gibi hamleler, işletmeler için önemsiz olarak görülmektedir. Buradan da anlaşılan işletmeler kriz dönemlerinde hemen işçi çıkarmaya gitmedikleri, kısa vade kaynak arayışından uzak durdukları, yeni ortak veya ittifak arayışı içinde olmadıkları ve maaş sistemlerinde hiçbir değişikliğe gitmedikleri gözlenmektedir. Pazar çeşitlendirmesi (12,737), ürün çeşitlendirmesi (7,414), ürün maliyetinin azaltılması (7,139), öz kaynak kullanımına yönelim (5,849), kalite artırımı (5,657), yeni yatırımların iptali (4,401) ve dış pazara ağırlık verme (3,206) gibi önlem ve hamleler de işletmeler için kriz döneminde önemli olduğu ifade edilmiştir.

Tablo 5. One-Sample T Testi Sonuç Tablosu

Krizle Karşı Alınabilecek Önlemler ve Gerçekleştirilebilecek Hamleler	Firma Sayısı	Ortalama	Std. Sapma	T Değerleri	Önem derecesi
İşçi çıkarmak	31	2,2903	1,27000	-3,111	,004
Ürün Maliyetini Azaltmak	31	4,2258	,95602	7,139	,000
Mali Portföy Çeşitlendirmesi	31	3,2903	1,24348	1,300	,204
Uzun Vadeli Kredi Kullanımına Yönelim	31	2,8387	1,59367	-,563	,577
Kısa Vadeli Kredi kullanımına Yönelim	31	2,0000	1,29099	-4,313	,000
İç Pazara Ağırlık Vermek	31	3,0645	1,12355	,320	,751
Dış Pazara Ağırlık Vermek	31	3,8065	1,40046	3,206	,003
Ürün Çeşitlendirmesi	31	4,2258	,92050	7,414	,000
Pazar Çeşitlendirmesi	31	4,4194	,62044	12,737	,000
Üretim Kapasitesini Azaltmak	31	3,4194	1,43235	1,630	,114
Yeni Yatırımların İptali	31	3,9677	1,22431	4,401	,000
Ücret Sisteminde Değişim(Sabit maaştan değişken ücrete yönelim)	31	2,2258	1,33441	-3,230	,003
Birimler Arası Personel Rotasyonu	31	2,7419	1,38967	-1,034	,309
Yeni Ortak ve İttifak Arayışı	31	2,0000	1,23828	-4,496	,000
Kalite Artırımı	31	4,0323	1,01600	5,657	,000
Öz kaynak Kullanımına Yönelim	31	4,0323	,98265	5,849	,000
İşletme İçi işlemleri Dışarıdan Satın Alma Eğilimi(dış Kaynak Kullanımı)	31	2,6774	1,49191	-1,204	,238
Örgüt Yapısında Değişime Gitme	31	3,3226	1,35122	1,329	,194

Yani; mermer işletmelerin yaşanan küresel finansal kriz durumunda ürünlerinin maliyetlerini azaltmaya öncelik verdikleri, ürünlerini farklılaştırmaya, çeşitlendirmeye gittikleri, bunun yanında yeni pazarlar aramaya, kaliteyi bu dönemde daha da artırmaya, öz kaynak kullanımına yönelmeye oldukça önem verdikleri, yeni yatırım düşüncelerini de büyük oranda iptal ettikleri gözlenmektedir. Bu sonuçları destekler nitelikte krizin sağladığı faydaları açık uçlu sorular şeklinde sordumuzda; birçok yönetici dış pazara ağırlık verme ve ürün çeşitliliğini artırma yönünde cevaplar vermişlerdir. Krizin yeni pazar arayışına ve ürünü dış pazara yönelik olarak çeşitlendirmeye zorladığı ve bu durumun gelecek anlamında da kriz sonrası dönemde de oldukça önemli faydalar getireceği düşünülmektedir. Rekabet açısından bakıldığında yaşanan krizin ürün

taleplerinde fiyat kırmaya çalışan ve büyük işletme taleplerinin azalmasına neden olan firmaların elenmesine sebep olduğunu ve böylece rekabette avantaj sağladıklarını belirtmişlerdir. İhracat yapmanın sağlamış olduğu avantajlar açısından verilen cevaplar ise; yüksek oranlarda ihracat yapan bir firmanın dış pazardaki talep belli oranlarda düşmesine rağmen kur farkının avantajını hissetmekte ve iç pazardaki daralmanın sıkıntısı bu şekilde aşmakta olduğu yönündedir. İhracat kaleminin bu ekonomik sıkıntı dönemlerinden kurtulmak için küreselleşen ve küçülen ekonomik sistemde oldukça önemli bir silah olduğu anlaşılmaktadır.

4.3. İşletmelerin Krizi Yönetebilmelerine İlişkin Sonuçlar

Anketin bir bölümünde de krizi yönetebilme, krize mali ve insan kaynağı açı-

sından hazır olabilme, krizi bir fırsat olarak algılayabilme ve kriz ortamına tecrübeli olma durumları sorgulanmıştır. 5' likert ölçeği bu bölümde de kullanılmıştır.

Ölçekler ise; 1. Kesinlikle, 2. Katılmıyorum, 3.Karasızım, 4.Katılıyorum, 5. Kesinlikle Katılıyorum şeklinde oluşturulmuştur. Bu ölçekte de orta nokta 3 olarak belirlenmiştir.

Tablo 6. One-Sample T Testi Sonuç Tablosu

	Örneklem Dâhilindeki Firma Sayısı	Ortalama	Std. Sapma	T Değerleri	Önem derecesi
<i>Krize Hazır Olma ve Krizi Yönetme</i>					
<i>Krizi Yönetebilirim</i>	31	3,8710	1,08756	4,459	,000
Krizi Fırsat Olarak Algılamalıyım	31	3,2903	1,55335	1,041	,306
Kriz Ortamına karşı İşletmem Mali Kaynaklar Açısından Hazırlıklıdır.	31	3,1935	1,27591	,845	,405
<i>Kriz Ortamına Karşı İşletmem İnsan Kaynakları Açısından Yeterli ve Niteliklidir.</i>	31	3,9032	1,07563	4,675	,000
<i>Kriz Ortamlarına Karşı Tecrübeliyiz.</i>	31	4,0000	1,18322	4,706	,000

Anket çalışmamızda kriz yönetimi ile ilgili olarak sorulan “işletmelerin krizleri fırsat olarak algılama ve kriz ortamına karşı mali açıdan hazırlıklı olma” durumları ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar istatistikî açıdan anlamlı görülmemektedir.

“Krizi yönetebilirim, Kriz Ortamına Karşı İşletmem İnsan Kaynakları Açısından Yeterli ve Niteliklidir, Kriz Ortamlarına Karşı Tecrübeliyiz” ifadelerine verilen cevaplar istatistikî açıdan anlamlı görülmüştür. Buna bağlı olarak işletmeler kriz ortamına karşı tecrübeli olduklarını (4,706), insan kaynakları açısından krize hazırlıklı olduklarını(4,675) ve krizi yönetebilecek güçte olduklarını(4,459) belirtmişlerdir.

Fırsat algılaması ve mali kaynakların hazır olması hususunda anlamlı bir görüş farklılığı görülmemektedir. Bu bağlamda işletmeler insan kaynağı ve tecrübe açısından yeterli olduklarını bu nedenle de

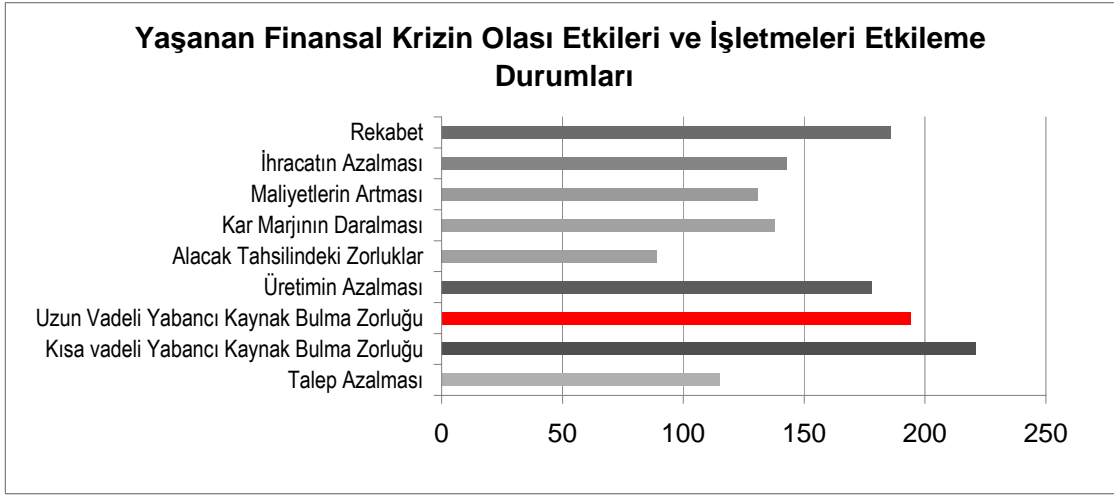
krizi büyük oranda yönetebileceklerini iddia etmektedirler.

4.4. Krizin İşletmelere Etkilerine İlişkin Sonuçlar

Yaptığımız anket çalışmasında önemli bir bölüm de yaşanan finansal krizin işletmelere olası 9 etkisi belirlenmiş ve puanlama yöntemine göre mermer işletmelerine bu kriz ortamında bu etkilerin kendilerine etki durumları sorulmuştur. Finansal krizin işletmeler üzerinde ki olası etkileri; talep azalması kısa vadeli kaynak bulma zorluğu, uzun vadeli kaynak bulma zorluğu, üretimin azalması, alacakların tahsilinde yaşanan sıkıntılar, kar marjının daralması, maliyetlerin artması, ihracatın azalması ve rekabetin artması olarak belirlenmiştir. Bu etkilerin 1 (en etkili)' den 9 (en etkisiz)' a kadar sıralanması, yani işletmenin en fazla hissettiği kriz etkisine 1, en az hissettiği etkiye de 9 puan vereceği şekilde puanlaması istenmiştir.

Tablo 7. Krizin Olası Etkilerine İşletmelerin Etkilenme Düzeyleri Puan Tablosu

Talep Azalması	115
Kısa Vadede Kredi Bulma Zorluğu	221
Uzun Vadede Kredi Bulma Zorluğu	194
Üretimin Azalması	178
Alacakların Tahsilinde Yaşanan Sıkıntılar	89
Kar Marjının Daralması	138
Maliyetlerin Artması	131
İhracatın Azalması	143
Rekabetin Artması	186

Yukarıdaki grafikten de görüldüğü üzere, işletmeleri bu krizde en fazla etkileyen unsur 89 puan ile alacakların tahsilinde yaşadıkları sıkıntılar olmaktadır. İşletmeler bu kriz ortamında hiçbir müşteriyi kaybetmemek veya rakibe kaptırmamak adına vadeli satışların risk oranlarına katlanmış ve sonunda da bu riskin olumsuz sonuçlarını oldukça yüksek düzeyde hissetmektedir. Bu etkinin yanında, sırası ile talebin azalması etkisine 115 puan, maliyetlerin artması etkisine 131 puan, kar marjının daralması etkisine 138 puan ve ihracatın azalması etkisine 143 puan vermişlerdir.

İşletmeler krizde, kısa vadeli kaynak bulmada yaşanan zorluklardan (221), uzun vadede kaynak bulmaktaki zorluk-

lardan (194), rekabetin artmasından (186), üretimin azalmasından (178), ve vadeli kaynak bulmadaki zorluklar gibi nedenlerden daha az oranlarda etkilenmişlerdir. Bu anlamda işletmeler kriz ortamında daha fazla öz kaynaklara yönelmekte yani, kredi faiz riskine daha duyarlı olmakta, rekabet baskısı hissetmemekte hatta ihracatın ve kapasitenin yüksek olduğu işletmeler rekabetin azalması ile firma popülasyonundaki ayıklanmadan dolayı avantaj sağladıkları görülmektedir.

Sonuç

Belirli aralıklar ile sürekli olarak Türkiye'yi etkileyen finansal krizler ve özellikle son dönemde yaşanan küresel finansal

kriz imalat sanayi de olumsuz etkilemektedir. Krizler ile karşı karşıya kalan ve bu dönemlerde faaliyetlerini sürdürmeye devam edebilen işletmeler krizi yönetebilen, öngörü sahibi, başarılı işletmeler olarak nitelendirilebilir. Türkiye 'de faaliyetlerini günümüze kadar sürdürebilen işletmeler krizlerden gerekli dersleri almış, krizleri yönetmeyi öğrenmiş ve krizin olumsuz etkilerini minimum düzeye indirecek önlemleri belirlemem ve uygulama konusunda da tecrübe sahibi olmuşlardır.

Bu çalışmada dünya mermer rezervinin % 33' ünü elinde bulunduran Türkiye mermer sektörünün küresel finansal krizden nasıl ve hangi yönde etkilendiği, krize karşı hangi önlemleri aldığı ve hangi hamleleri gerçekleştirdiği ve son olarak da krizi yönetebilme ile ilgili düşünceleri anket yöntemi ile sorgulanmıştır. Çalışmanın sonuçları incelendiğinde işletmelerin kriz döneminde ayakta kalabilmeleri için dış pazar arayışlarına girmeleri ve bu amaç ile dış talep yönünde ürün çeşitlendirmesi yapmaları oldukça önemli durumdadır. Finansman tercihlerine baktığımızda özellikle kriz dönemlerinde işletmeler yabancı kaynak arayışından kaçınmakta öz kaynaklarına yönelmek istemekte, gerekirse öz kaynakları oranında kapasite kullanımına yönelmektedirler. Ancak bu yönelim içerisinde kaliteden de ödün vermek istememektedirler. Süreçlerini yeniden gözden geçirip ürün maliyetlerini azaltmak bir diğer önemli amaçları haline gelmiştir.

İşletmelerin krizden etkilenme nedenleri ile ilgili yaptığımız araştırmada en etkili nedenleri öncelik sıralamasına göre işletmelerin yaptıkları işler karşılığında alacaklarını tahsil edememeleri, talebin azalması, maliyetlerin artması ve kar marjının daralması şeklindedir. Bu etkilerin hepsinin birbirlerini etkilemesi bu sırala-

mayı oluşturmuştur. Yöneticiler bu krizlere karşı tecrübeli olduklarını ve yaşanan bu krizi de yönetebileceklerini iddia etmektedirler. Ancak bu etkileri en aza indirmek ve bunlarla baş edebilmek ve ekonomiyi yeniden 2002-2006 dönemindeki hızlı büyüme sürecine sokmak için dünya ekonomisinde de bir toparlanma, dış talep ve ihracat, yatırım, dış finansman kanalları gibi stratejik cephelerde iyileşmelerin olması gerekmektedir.

Kaynakça

- Aalbers M., "Geographies Of The Financial Crisis", Area Vol. 41 No. 1, pp. 34-42, (2009)
- Allen Roy E., Snyder Donald, "New Thinking On The Financial Crisis", Critical Perspectives On International Business, Vol. 5 No. 1/2, pp. 36-55(2009)
- Andre' Filipe Zago de Azevedo, Paulo Renato Soares Terra, "Building Resilience To International Financial Crises: Lessons From Brazil", Critical Perspectives On International Business, Vol. 5 No. 1/2, pp. 141-156 (2009)
- Apak, S., Yılmaz, G., "Türkiye' de Kriz döneminde Açıklanan Ekonomik Önlem Paketleri", Muhasebe ve Finans Dergisi, Sayı 43, s. 14-23(2009)
- Aşıkoğlu R., Ögel S., "2001 Krizinin İmkb' De Hisse Senetleri İşlem Gören İmalat İşletmelerinin Finansal Yapısı Üzerindeki Etkileri", Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi C.VIII, S.2, (2006)
- Çarıncı H. İlker, Titiş İsmet, Eroğlu A. Hüsrev Eroğlu,, "Küçük ve orta Ölçekli Üretim İşletmelerinde Kriz Dönemine Özgü Finansman Sorunları ve Alternatif Pazarlama Stratejileri-Göller Bölgesi İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma", Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, S.229-239, (2002)
- Ertuna, Ö. "Krizden Alınacak Dersler Yeni Bir Fırsat Mı?", Muhasebe ve Finans Dergisi, Sayı 43, s. 6-13 (2009)
- Eyuboğlu, D., 2001 Krizi Sonrasında İşsizlik ve Çözüm Yolları, Milli Prudüktivite Merkezi Yayınları, Ankara, (2003)
- Alakbarow, N., "Krizler Kapitalist Sistemin Sigortasıdır", Ekonomik Yorumlar, Sayı 425, ss 17-22. (2008)
- Furceri, D. and A. Mourougane, "Financial Crises: Past Lessons and Policy Implications",

OECD Economics Department Working Papers, No. 668, pp.1-50 (2009),

Gençtürk Mehmet, (2008), İşletmelerin Finansal Kararlarına Finansal Krizlerin Etkileri, Basım Yayın Dağıtım, Bursa

Güloğlu, B., Altunoğlu A. Ender, "Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri", İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, No.27(2002)

Işık S., Duman K., Korkmaz A., Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması, Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi Cilt:19 , Sayı:1, ss:45-69 45 (2004)

Karabulut G., Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri, Der Yayınları, yayın no 328, İstanbul, (2002)

Karaca, Orhan., (2009) "Tünelin Ucundaki Işık", Capital Dergisi, Sayı 7, ss.26

Karaca, O., (2009) "Tünelin Ucundaki Işık", Capital Dergisi, Sayı 7, ss.26

Kazgan, Gülten.,(2002) "1990 Sonrası Yıllarda Türkiye' de Krizler ve İşsizlik; Çalışanlar ve Sosyal Güvenlikleri Açısından Bir İrdeleme", Mayıs, s.2. <http://kazgan.bilgi.edu.tr/docs/1990isonrasuyillardaTürkiye.doc> (E.T. 07.06.2009)

Köksal, Mehmet H., Özgül, E., , "The Relationship Between Marketing Strategies And Performance İn An Economic Crisis", Marketing

Intelligence & Planning, Vol. 25 No. 4, pp. 326-342(2007)

Malatyalı K., "Türkiye2 de Ekonomik Kriz Koşullarına Etki Eden Unsurlar Hakkında Bir Araştırma", İMKB Dergisi, Sayı 15, Temmuz-Ağustos-Eylül, s.s. 58-59 (2000)

Naudé W., "The Financial Crisis of 2008 and the Developing Countries", Discussion Paper No. p. 4 2009/01(2009)

Nefis U., "Finansal Krizin Reel Sektör Üzerindeki Etkileri: Kayseri Örneği", EconAnadolu 2009: Anadolu Uluslararası İktisat Kongresi'nde sunulmuş tebliğ, 17-19 Haziran, Eskişehir, Türkiye, (2009)

Sönmez, M., " 1994 Krizi ışığında 2001 Krizi Ne Olacak?", Ekonomik Forum Dergisi, Sayı. 8, ss. 14-15 (2001) Vardareri Azize D., Dursun G., "Finansal Kriz, Yansımaları ve Değişimin Zorunluluğu" EconAnadolu: Anadolu International Conference in Economics June 17-19, Eskişehir, Turkey. (2009)

Şamiloğlu K., , "Küçük ve orta Boy işletmelerin Finansman Sorunları Üzerine adana İlinde Yapılan Bir araştırma, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 8, Ekim, ss 54-59(2000)

Yücel E., "Firmaların Sermaye Yapısı Kararları, Mersin ve Adana' da sınıai İşletmeler Üzerinde Bir Uygulama", Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin, s. 148(2006)

Evlenme ve Boşanma Oranları (15-64 Yaş Arası – Binde) (Seçilmiş Ülkeler)

Ülke	Evlenme				Boşanma			
	1980	1990	2000	2006	1980	1990	2000	2006
ABD	15,9	14,9	12,5	10,2	7,9	7,2	6,2	5,1
Kanada	11,5	10,0	7,5	6,6	3,7	4,2	3,4	-
Japonya	9,8	8,4	9,3	-	1,8	1,8	3,1	-
Fransa	9,7	7,7	7,9	6,9	2,4	2,8	3,0	3,5
Almanya	-	8,2	7,6	6,8	-	2,5	3,5	3,5
İspanya	9,4	8,6	7,9	7,0	-	0,9	1,4	-
İtalya	8,7	8,2	7,3	6,3	0,3	0,7	1,0	-
İngiltere	11,6	10,0	8,0	-	4,1	4,1	4,0	-

Kaynak: US. Bureau of Labor Statistics. (Çizgi olan yılların bilgisi yoktur).